EDITORIAL

O poveste din Bizanţ

Costică Brădăţan

Profesorul este cel de la care (se presupune că) ai ceva de învăţat. Profesorul îţi poate oferi ceva ce nici manualul, nici biblioteca, nici computerul, nici măcar un bun instinct auto-didactic nu-ţi vor putea oferi vreodată: o prezenţă umană vie, epifania unei gândiri întrupate – în sfârşit, o competenţă care ia forma unui chip uman, cu care poţi intra în dialog, care te poate edifica, tulbura, pune pe gânduri, fascina.

Multe şi felurite sunt lucrurile ce se pot învăţa de la un profesor. Ce mi se pare a fi însă cel puţin la fel de important ca învăţatul de la profesori este uneori faptul de a le *rezista*, de a nu-i lua în seamă, de a *respinge* ceea ce vine de la ei. În anumite condiţii, această rezistenţă, luată ca atare, mi se pare a fi, în sine, un important act (auto)didactic, o virtute intelectuală, o performanţă formativă demnă de toată stima. Să ştii să-ţi respingi profesorul atunci când trebuie, să înţelegi că ceea ce-ţi vine de la el poate să-ţi facă rău, să îţi dai seama că profesorul cu pricina a ajuns să-ţi otrăvească viaţa şi să înveţi, de unul singur, arta dezvăţării – toate acestea pot fi uneori la fel de importante pentru biografia cuiva ca şi discipolatul cel mai zelos.

Nu, nu vorbesc aici de ceea ce avea Zarathustra în minte atunci când îşi sfătuia discipolii: „Cu adevărat vă spun vouă, îndepărtaţi-vă de Zarathustra şi împotriviţi-i-vă. Sau, mai bine: fie-vă ruşine cu el. Poate că v-a înşelat. Omul înţelept trebuie nu doar să-şi iubească duşmanii, trebuie şi să-şi urască prietenii. Îţi răsplăteşti prost maestrul dacă rămâi toată viaţa un învăţăcel.” Aceste spuse ale lui Nietzsche nu au prea mult de-a face cu tema rândurilor de faţă. Aşa ceva se întâmplă între dascăl şi învăţăcel doar rareori, în alte părţi, sau doar într-o ordine ideală a lucrurilor. Ce am în vedere aici e mult mai prozaic: e vorba de acei profesori la care ajungi să te gândeşti la un moment dat ca la nişte „accidente nefericite” în biografia ta intelectuală. E o chestiune de ecologie intelectuală, ca să zic aşa: de la un punct încolo trebuie să deprinzi arta dezvăţatului, o modalitate de a ţi-i scoate din viaţă şi de a te purifica de toate reziduurile pe care aceste accidente ţi le-au lăsat în suflet. Cel mai simplu e, desigur, cu dascălii slabi sau prost pregătiţi: ştii de cine anume trebuie să te fereşti, poţi localiza cu precizie mediocritatea şi-ţi poţi spune oricând fără ezitare: „Acest om este exact ceea ce eu nu vreau să fiu!” Nu te paşte niciodată pericolul să ţi-i iei ca model. Nu vrei să ajungi ca ei, nu vrei să scrii ca ei, nu vrei să citeşti cărţile pe care le citesc ei, nu vrei să ai nimic în comun cu ei. Cu profesorii slabi te afli într-o situaţie ideală: pur şi simplu le întorci spatele, ţi-i scoţi din minte şi nu le mai îngădui nici o clipă să-ţi polueze existenţa.

Cu adevărat dificil e însă să te aperi de acele naturi complexe, bizantine, care, având toate datele unor dascăli „străluciţi”, peste măsură de cuceritori, au în acelaşi timp şi darul de a te zăpăci complet. Cu o mână te copleşesc cu binefaceri, iar cu cealaltă te paralizează, lăsându-te în situaţia de a nu te putea bucura de ele. Erudiţia lor e spectaculoasă, logica impecabilă, inteligenţa aproape neomenească. Sunt vrăjitori ai cuvântului, maeştri ai seducţiei, risipitori de vorbe memorabile şi discursuri spumoase. Au şarm şi stil, bună-creştere şi viteză de reacţie. Ei sunt ca acele locuri nespus de ademenitoare, din care însă, dacă apuci să intri, rişti să nu mai poţi ieşi vreodată. Adevărata lor vocaţie aproape că nu are legătură cu

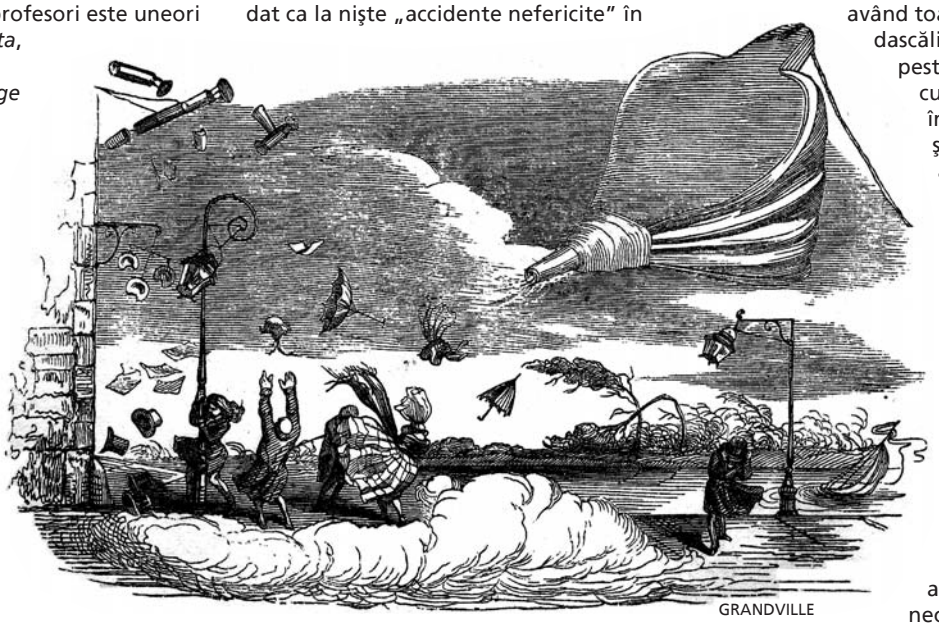

GRANDVILLE

profesoratul: ei nu profesează, ci oficiază; nu conduc o şcoală, ci întreţin o curte. Politicieni rataţi, care însă nu şi-au digerat bine ratarea, ei refac, în chip simbolic, ceea ce nu au putut să facă în chip real. Ca atare, în cea mai pură tradiţie orientală, ei se auto-învestesc în posturi de mici satrapi academici, care taie şi spânzură, împart favoruri şi aruncă anateme, într-o lume ficţională, cu aerul că fac lucrul cel mai important din lume.

Ceea ce ţi se întâmplă, ca învăţăcel, în preajma acestor dascăli nu este însă o eliberare, ci o progresivă înstrăinare de sine. Căci aceşti dascăli îi vor pe discipolii lor nu ca naturi libere, spirite îndrăzneţe şi sportive, ci ca supuşi curteni pe care să-i aibă în preajmă, împărţiţi pe ranguri şi funcţii, după caz: zbiri, dregători, paharnici, măscărici, eunuci, vechili, iobagi, slujbaşi diverşi. Căzuţi într-o perplexitate perpetuă şi bolnavi de admiraţie, discipolii acestor dumnezei nici nu mai găsesc de cuviinţă să se îngrijească de ei înşişi, să se descopere pe sine, să devină cineva. Pe diverse căi şi în diverse forme, li se insinuează în mod constant ideea că simplul fapt a fi admis printre aleşi şi a face parte din această curte e deja lucrul cel mai important care li s-a putut întâmpla în viaţă. Tot ce nu are legătură imediată cu această societate de aleşi e prozaic, corupt, amorf, haotic. Nu e de mirare, atunci, că ceea ce li se transmite mai cu seamă discipolilor este aroganţa, spiritul de castă, dispreţul suveran faţă de neiniţiaţi. Ei preiau şi multiplică vorbele maestrului, obiceiurile, ticurile, dispreţurile lui. Duşmanii maestrului sunt acum şi duşmanii lor, le e silă de aceleaşi lucruri de care şi maestrului îi e silă, şi se extaziază, telepatic, în faţa aceloraşi lucruri. Când „se fac mari”, aceşti discipoli nu comit nici un paricid spiritual, nu se răzvrătesc, nu-şi iau zborul. De fapt, nu mai fac nimic, ci pur şi simplu aşteaptă să le moară maestrul, iar ei să se transforme subit în clonele lui perfecte. Şi totul se ia de la capăt. Ce mi se pare remarcabil în cazul acestui tip de dascăl bizantin e, mai presus de toate, indecenta lui neseriozitate. E drept, e o neseriozitate sofisticată, ascunsă savant sub multe straturi de formulări sibilinice şi vorbe de duh, dar e cu atât mai primejdioasă. Mari metafizicieni de salon, aceşti dascăli scapă panseuri aşa cum alţii scuipă seminţe. Tragice spirite romantice rătăcite în epoca postmodernismului antielitist, ei cugetă în direct, pe bani buni, la ore de maximă audienţă, pronunţându-se, cu aceeaşi graţie diafană, despre creşterea preţului la lapte, despre imperativul categoric, despre vreme, despre isihasm sau despre modă. Când se aruncă în ei cu onoruri lumeşti, au grijă să nu rateze nimic, le încasează pe toate, fie că vin de la academii sau de la corporaţii multinaţionale; nu ratează nici o comisie, sunt membri în toate comiţiile şi comitetele, simultan: guvernamentale şi non-guvernanmentale, profit şi non-profit, caritabile şi capitaliste, academice şi folclorice, ale societăţii civile şi ale Marelui Stat Major; au rubrici la ziar unde învaţă publicul larg cum vine chestia cu elitele; dau reporterilor lămuririle necesare despre sfârşitul lumii şi debutul campionatului naţional de fotbal.

GRANDVILLE

Făcând toate acestea, fără îndoială că ei nu mai practică profesoratul decât aşa, la mişto, oarecum ca pe o formă năstruşnică de deghizare; ceea ce-i interesează cu adevărat e cu totul altceva: puterea, de orice fel şi de oriunde ar veni, intrigile de palat, afacerile, sforăriile, saloanele, restaurantele şi maşinile scumpe, admiraţia neţărmurită a cucoanelor. Şi tocmai acest lucru îi face întristător de neserioşi, falşi şi superficiali. N-au reuşit să fie politicieni, nici căpitani de industrie, nici vedete TV.

Cu toate acestea nu încetează să dea târcoale acestor profesii, aruncându-şi propria profesie în derizoriu şi bătându-şi joc de cei care au fost destul de naivi ca să-i ia drept dascăli. Ei sunt *profesorii-capcană*. Iar dulceaţa vieţii (intelectuale) într-o cultură de tip bizantin vine tocmai din faptul că aici există aşa ceva: atentatele constante cu profesori-capcană.

■ **Costică Brădăţan** este doctor în filosofie. În prezent este *Assistant Professor* la *Texas Tech University*, în Lubbock, Texas.